

De geloofwaardigheidskloof dichten: de evolutie van desinformatie en digitaal vertrouwen in kaart brengen

‘De geloofwaardigheidskloof dichten: de evolutie van desinformatie en digitaal vertrouwen in kaart brengen’ is ontworpen in het kader van FERMI (Fake nEws Risk MItigator) [Project 101073980], [Projekt 101073980] e], een Horizon Europe-project dat de onderliggende oorzaken, verspreiding en gevolgen van desinformatie en nepnieuws bestudeert en tracht tegen te gaan.

Dit trainingsmateriaal is geïnspireerd op en voornamelijk afgeleid van de inzichten die werden gedeeld tijdens het FERMI Final Webinar, ‘How Disinformation Evolves Narratives, Digital Influence, and Trust’, georganiseerd door CONVERGENCE op 10/09/2025.

De sprekers tijdens het webinar waren Katerina Beli (onderzoeksmedewerker en communicatiemanager, The Lisbon Council) en dr. Sofia Tipaldou (assistent-professor internationale betrekkingen, Panteion University of Social and Political Sciences); hun bijdragen worden overal erkend en vermeld.

Het doel van deze bron is om de evoluerende dynamiek van desinformatie in kaart te brengen en te onderzoeken hoe geloofwaardigheid, vertrouwen en legitimiteit worden opgebouwd, betwist en hervormd in het digitale tijdperk. Door zowel de levenscyclus van desinformatie als het technologische kader van FERMI te onderzoeken, wordt benadrukt hoe een interdisciplinaire aanpak, waarbij kunstmatige intelligentie, gedragswetenschap en sociaaleconomische analyse worden gecombineerd, de geloofwaardigheidskloof kan overbruggen en de veerkracht in Europese samenlevingen kan bevorderen.

Dit trainingsmateriaal vormt een aanvulling op de FERMI-reeks ‘Navigating Disinformation: A Comprehensive Guide’ en ‘Digital Trust: A Practical Path to Combating Disinformation and Fostering Resilience’, waarbij de discussie wordt uitgebreid naar de interactie tussen narratieve manipulatie en publiek vertrouwen.

“Desinformatie verdraait niet alleen de feiten, maar zet mensen ook aan tot actie.”
(FERMI Webinar, 2025)

PARTNERS

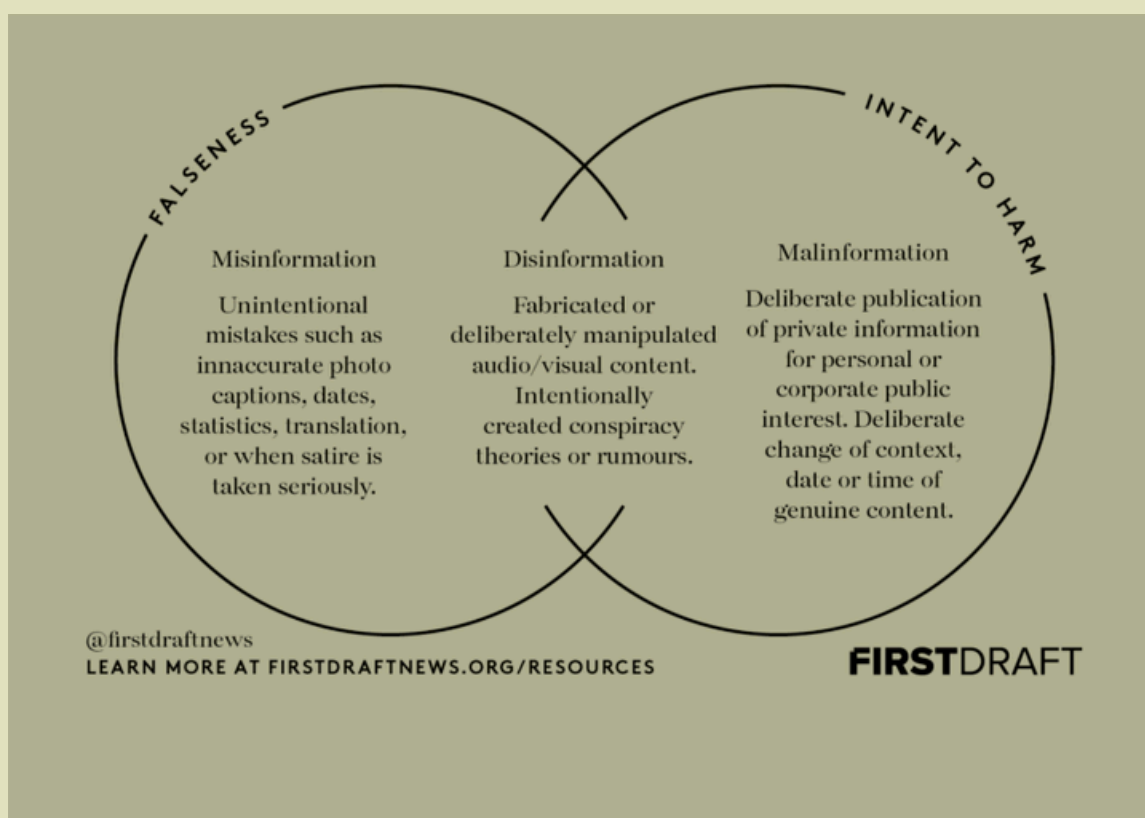

SECTIE 1: INZICHT IN DESINFORMATIE – CONCEPTEN EN CONTEXT

Zoals dr. Sofia Tipaldou in het webinar benadrukte, is desinformatie niet één enkele valse post, maar een strategisch proces: het wordt opzettelijk gecreëerd om te misleiden, te manipuleren of te polariseren, vaak door gebruik te maken van emotionele en ideologische kwetsbaarheden. Om de impact ervan te begrijpen, kijken we naar het bredere begrip informatieverstoring, hoe informatie wordt gecreëerd, gedeeld en ontvangen in het digitale tijdperk, waar verkeerde informatie, desinformatie en kwaadwillige informatie op elkaar inwerken en zich ontwikkelen.

Belangrijke termen die in het webinar worden gebruikt

- **Verkeerde informatie:** valse of onjuiste informatie die wordt gedeeld zonder de intentie om te misleiden.
- **Desinformatie:** valse of misleidende informatie die wordt gedeeld met de intentie om te misleiden of te manipuleren.
- **Malinformatie:** feitelijke informatie die wordt gebruikt op een manier die schade veroorzaakt (bijv. in een context waarin deze als wapen wordt ingezet).

Soorten verkeerde informatie en desinformatie

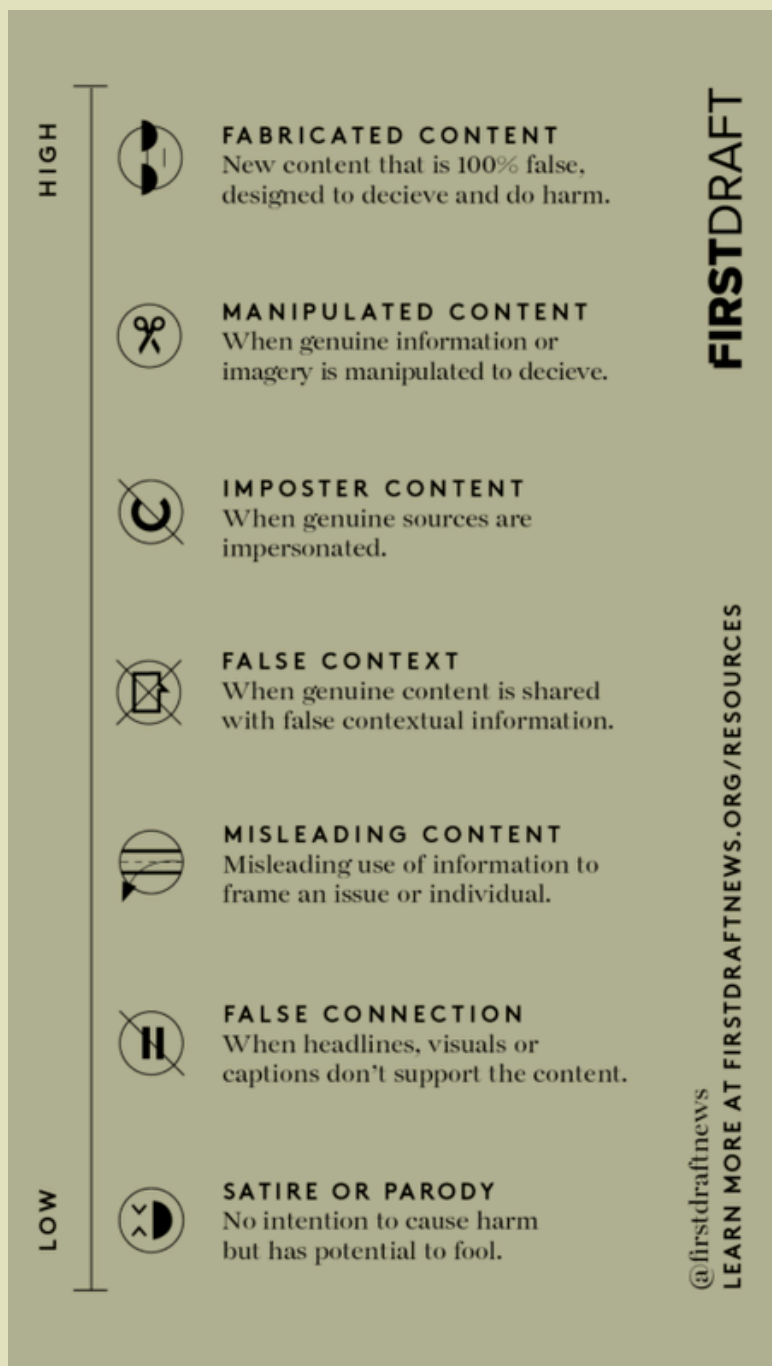
Volgens de taxonomie van Claire Wardle (First Draft, 2017-2019) bestaan mis- en desinformatie in een spectrum van intenties om te misleiden en potentieel om schade te veroorzaken. Het kader maakt onderscheid tussen verschillende vormen, waaronder

- satire of parodie,
- valse verbanden,
- misleidende inhoud,
- valse context,
- bedrieglijke inhoud,
- gemanipuleerde inhoud en
- verzonnen inhoud.

Door deze categorieën te herkennen, kunnen analisten en burgers manipulatietechnieken identificeren, intenties beoordelen en op gepaste wijze reageren binnen het steeds veranderende informatie-ecosysteem.

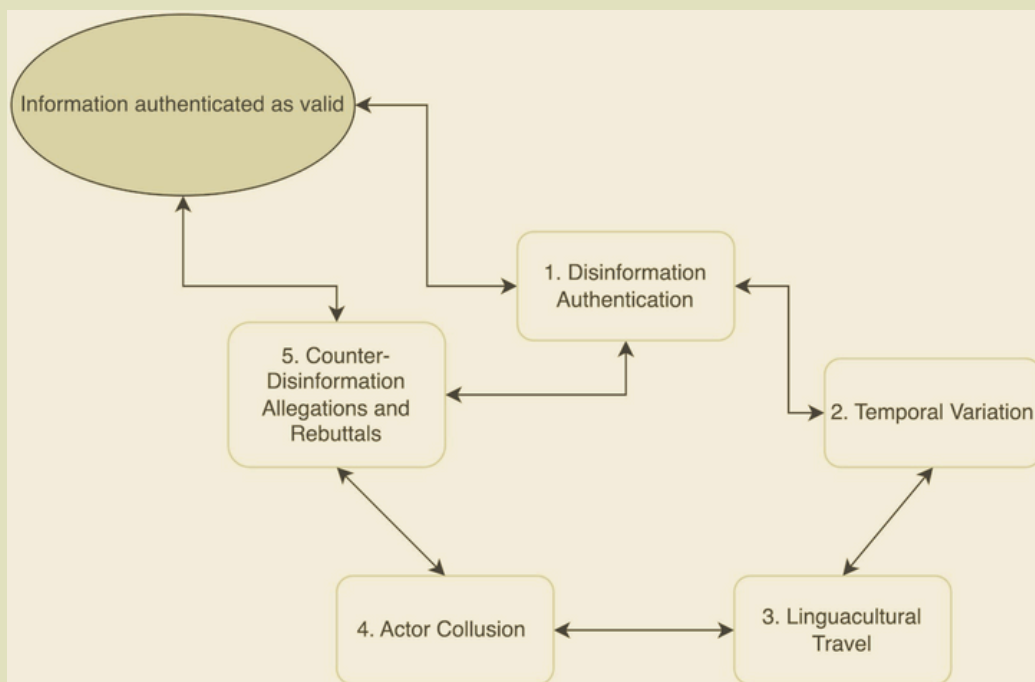
Waarom is dit belangrijk?

Desinformatie werkt als een systeem, waarbij narratieve framing, manipulatie van de media en selectieve versterking worden gecombineerd om politieke, economische of ideologische doelen te bereiken. Daarom moeten we het bestuderen als een ecosysteem, en niet als geïsoleerde berichten. Dit perspectief leidt rechtstreeks naar het volgende deel van het webinar, waarin Tipaldou de Disinformation Life-Circle presenteerde, een procesmodel dat laat zien hoe dergelijke narratieven zich ontwikkelen en blijven bestaan.

SECTIE 2: DE LEVENSCYCLUS VAN DESINFORMATIE – VIJF (5) ONDERLING VERBONDEN FASEN

Zoals gepresenteerd door dr. Sofia Tipaldou, biedt de Disinformation Life-Circle (Tolz, Hutchings, Kazakov, Tipaldou 2025) een procesgericht model dat weergeeft hoe desinformatie zich ontwikkelt door een voortdurende cyclus van validatie, transformatie en betwisting binnen het informatie-ecosysteem. De Disinformation Life-Circle bestaat uit vijf onderling samenhangende fasen die beschrijven hoe valse of misleidende verhalen zich ontwikkelen en blijven bestaan in het informatie-ecosysteem:

- **Desinformatieverificatie** – Processen en praktijken waarmee actoren bepaalde items als geloofwaardig presenteren, labelen of ‘bewijzen’, zodat ze klaar zijn voor een bredere acceptatie.
- **Tijdelijke variatie** – Hetzelfde verhaal verandert in de loop van de tijd (opnieuw getimed, opnieuw geformuleerd, selectief bijgewerkt) om aan te sluiten bij nieuwe gebeurtenissen en relevant te blijven.
- **Linguaculturele verspreiding** – Verhalen verspreiden zich over verschillende talen en culturele contexten en nemen daarbij lokaal relevante signalen, metaforen en kaders over.
- **Samenzwering tussen actoren** – Coördinatie (formeel of stilzwijgend) tussen mediakanalen, platforms, influencers of gemeenschappen om de zichtbaarheid te vergroten en de waargenomen legitimiteit te versterken.
- **Beschuldigingen en weerleggingen van desinformatie** – Cycli van beschuldigingen en reacties die, paradoxaal genoeg, het oorspronkelijke verhaal verder kunnen verspreiden en verankeren.

SECTIE 3: INZICHTEN UIT CASESTUDIES – DE STRATEGIE VAN HET KREMLIN EN DE EU-VERKIEZINGEN VAN 2024

Het empirische onderzoek van dr. Sofia Tipaldou, dat tijdens het FERMI Final Webinar werd gepresenteerd, onderzocht de gecoördineerde digitale strategieën die door aan Rusland gelieerde media werden gebruikt in de aanloop naar de EU-verkiezingen van 2024. Deze casestudy laat zien hoe de Disinformation Life-Circle in de praktijk werkt en onthult een genetwerkt systeem van invloed dat steunt op herhaling, kruisverwijzingen en taalkundige aanpassing om de geloofwaardigheid in de loop van de tijd te behouden.

Media zoals Voice of Europe (VoE), RRN, Pravda en France et EU fungeerden als centrale knooppunten binnen een grotere constellatie van media-actoren. Deze media combineerden authentieke, semi-authentieke en verzonden inhoud, waardoor de grenzen tussen journalistiek, commentaar en propaganda vervaagden om de perceptie van de Europese politiek, identiteit en moraliteit te beïnvloeden.

WDe belangrijkste kenmerken die werden geïdentificeerd, zijn onder meer:

- **Verwijzingen naar westerse media om een schijn van legitimiteit te creëren, vaak zonder bronvermelding.**
- **Valse citaten uit mainstreammedia, waarbij authentieke bronnen worden vervangen door Russische staatsgerelateerde bronnen zoals TASS, RT of RIA Novosti.**
- **Uitgebreide hyperlinks tussen obscure extreemrechtse, extreemlinkse en complotgerichte websites, waardoor een misleidend web van bevestiging ontstaat.**
- **Thematische framing rond soevereiniteit, nationalisme en moreel verval, bedoeld om emotioneel aan te spreken over ideologische scheidslijnen heen.**

Backlink-analyse laat zien dat deze verhalen werden versterkt door zowel extremistische als alternatieve media-ecosystemen, waardoor echokamers ontstonden waarin gepolariseerde gemeenschappen onbedoeld gedeelde desinformatie versterkten. De bevindingen illustreren hoe desinformatie gebruikmaakt van netwerkklogica; het is gebaseerd op zichtbaarheid, herhaling en ideologische samenwerking in plaats van ideologische samenhang.

SECTIE 4: DE FERMI-AANPAK – HOLISTISCHE ANALYSE EN AI-GESTUURDE TOOLS

Zoals Katerina Beli heeft uiteengezet, biedt het FERMI-project een antwoord op deze complexiteit met een holistisch, interdisciplinair kader dat kunstmatige intelligentie, gedragsprofilering en sociaaleconomische gegevensanalyse integreert.

Doelstellingen

- Europese wetshandavingsinstanties (LEA's) en belanghebbenden ondersteunen bij het opsporen, analyseren en beperken van desinformatiebedreigingen.
- De mogelijke offline gevolgen van desinformatie, waaronder extremisme, haatmisdrijven en verlies van vertrouwen, voorspellen en in kaart brengen.
- Trainingsmateriaal ontwikkelen en verspreiden om het digitale vertrouwen en de veerkracht in heel Europa te versterken.

Belangrijkste modules en resultaten

- Analysetool voor bronnen en verspreiding van desinformatie – identificeert de oorsprong, verspreidingskanalen en omvang van desinformatiecampagnes.
- Module voor sentimentanalyse – volgt emotionele tonen en betrokkenheidspatronen.
- Dynamisch stroommodel – voorspelt hoe online verhalen zich vertalen in risico's in de echte wereld.
- Gedragsprofilering en sociaaleconomische analysator – beoordeelt kwetsbaarheden binnen gemeenschappen.
- Model voor veerkracht van gemeenschappen – meet veerkracht en potentieel voor het opbouwen van vertrouwen.
- Swarm Learning Module – een gedecentraliseerd AI-systeem dat samenwerking tussen wetshandavingsinstanties mogelijk maakt met behoud van privacy.

Samen maken deze modules een multidimensionale respons mogelijk die zowel de digitale als de maatschappelijke dimensies van desinformatie aanpakt.

De rellen in Dublin (23 november 2023)

Tijdens het webinar werd ook benadrukt dat de gevolgen van desinformatie veel verder reiken dan de digitale wereld. De rellen in Dublin, die tijdens het webinar werden besproken, werden aangehaald als een treffend voorbeeld van hoe valse verhalen online kunnen escaleren tot onrust en gewelddadige mobilisatie offline, wat de tastbare risico's voor de democratische stabiliteit en de openbare veiligheid illustreert. Het kader van FERMI speelt in op deze 'law-enforcement nexus' door autoriteiten te helpen vroege signalen van escalatie te herkennen, de kwetsbaarheid van de gemeenschap te beoordelen en de veerkracht van de samenleving te versterken door middel van datagestuurde preventie en gecoördineerde respons.

HET INCIDENT

Op 23 november 2023 viel een man drie kinderen en een volwassene aan buiten een school in Dublin, Ierland. Het incident was tragisch, maar werd catastrofaal toen er online valse informatie over de achtergrond van de aanvaller begon te circuleren.

HET VALSE VERHAAL

Binnen enkele uren circuleerden er valse beweringen op sociale media en online forums waarin werd beweerd dat de dader een migrant of vluchteling was. Deze beweringen waren niet gebaseerd op officiële informatie, maar werden als feiten gepresenteerd, vaak met provocerende formuleringen als 'weer een voorbeeld van het falende immigratiebeleid van Ierland' of 'wat had je dan verwacht toen je deze mensen binnenliet?'.

DE SPREAD

Het valse verhaal verspreidde zich snel via:

- Rechtsgeoriënteerde sociale media-accounts en Telegram-kanalen
- Online forums en discussieplatforms
- Gecoördineerde deelcampagnes die de schijn van consensus wekten
- Uitbuiting van bestaande spanningen rond het immigratiebeleid in Ierland

De rellen in Dublin (23 november 2023)

DE IMPACT IN DE WERKELIJKE WERELD

Die avond braken er massale rellen uit in Dublin, met name in het centrum van de stad. Het geweld omvatte:

- Vernieling van openbaar eigendom
- In brand steken van voertuigen, waaronder bussen
- Aanvallen op bedrijven
- Confrontaties met de politie
- Gewonden onder burgers en wetshandhavers
- De gemeenteraad van Dublin schatte de schade later op ongeveer 20 miljoen euro.

WAT DEZE ZAAK ONS LEERT

Snelheid van verspreiding versus snelheid van waarheid: valse informatie verspreidde zich binnen enkele uren, terwijl officiële correcties veel langer duurden en minder mensen bereikten.

Uitbuiting van bestaande spanningen: de desinformatie creëerde geen anti-immigratiesentiment, maar maakte gebruik van reeds bestaande angsten en culturele spanningen. Gevolgen in de echte wereld: Dit toont aan dat desinformatie niet alleen een online fenomeen is. Het kan direct leiden tot geweld, economische schade en maatschappelijke schade. Moeilijkheid van correctie: Zelfs nadat het valse verhaal was ontkracht, bleven veel mensen die hadden deelgenomen aan of steun hadden gegeven aan de rellen hun acties rechtvaardigen op basis van de oorspronkelijke valse bewering.

SECTIE 5: GELOOFWAARDIGHEID, LEGITIMITEIT EN DE VERTROUWENSKLOOF

De geloofwaardigheidskloof (volgens Aikaterini Beli)

Definitie. De geloofwaardigheidskloof is de groeiende kloof tussen wat burgers als betrouwbaar beschouwen en wat instellingen (overheid, media, wetenschap, enz.) als legitiem erkennen.

Waarom is dit belangrijk?

Desinformatie maakt misbruik van deze kloof door:

- emotie boven bewijs en identiteitskenmerken boven expertise te stellen;
- vereenvoudiging boven complexiteit te verkiezen, met duidelijke schurken en overzichtelijke antwoorden;
- snelheid en spektakel boven verificatie te stellen; en
- door AI gegenereerde en gemanipuleerde inhoud in te zetten om authenticiteit op grote schaal na te bootsen.

Implicaties. Naarmate de kloof groter wordt, brokkelt het vertrouwen af, worden institutionele boodschappen met meer scepsis ontvangen en vinden misleidende verhalen minder weerstand bij het publiek en worden ze gemakkelijker verspreid.

Deze dynamiek wordt in stand gehouden door interactie tussen verhalen: elke valse bewering lokt reacties en tegenbeweringen uit, die op hun beurt de zichtbaarheid vergroten. In die zin is desinformatie geen eenzijdige boodschap, maar een voortdurende dialoog, een feedbackloop die de grenzen van de waarheid vervaagt en het vertrouwen van het publiek ondermijnt.

De methodologie van FERMI biedt instrumenten om deze geloofwaardigheids- en legitimiteitsketens in kaart te brengen en na te gaan hoe emotionele invloed, identiteitspolitiek en digitale versterkingsmechanismen de perceptie van betrouwbaarheid bepalen.

“Geloofwaardigheid wordt niet opgelegd, maar verdiend door consistentie en openheid.”

(FERMI Webinar, 2025)

SECTIE 6: UW PERSOONLIJKE RESPONSTOOLKIT

Zoals Katerina Beli tijdens het FERMI Final Webinar benadrukte, vereist de bestrijding van desinformatie niet alleen institutionele waarborgen, maar ook persoonlijk bewustzijn. Digitaal vertrouwen, zo legde ze uit, begint bij de dagelijkse beslissingen van individuele gebruikers, hoe we informatie consumeren, interpreteren en delen. Geïnspireerd door haar opmerkingen over het belang van kritisch denken, verantwoord technologiegebruik en de actieve rol van burgers bij het versterken van de veerkracht, vertaalt dit hoofdstuk die ideeën naar praktische richtlijnen.

Hoewel structurele maatregelen en AI-gestuurde detectietools een deel van de oplossing vormen, geven individuele acties gezamenlijk vorm aan het informatie-ecosysteem. Door even stil te staan voordat we reageren, emotionele inhoud in twijfel te trekken en de geloofwaardigheid te controleren, kan ieder van ons bijdragen aan een betrouwbaardere digitale ruimte. De volgende suggesties bieden eenvoudige, praktische manieren om digitale geletterdheid in de praktijk te brengen.

The STOP Method: Before You Share

Wanneer u online informatie tegenkomt – vooral als deze verrassend, schokkend of emotioneel aangrijpend is – gebruik dan de STOP-methode voordat u reageert of deelt:

S - STOP - (STOP)

Pauzeer voordat u emotioneel reageert of deelt. Onze eerste instinctieve reactie bij het zien van schokkende informatie is vaak om deze onmiddellijk te delen. Weersta deze impuls.

T - THINK - (DENK)

Stel uzelf kritische vragen:

- Wie heeft deze inhoud gemaakt -
- Wat is de bron?
- Word ik emotioneel gemanipuleerd?
- Bevestigt dit wat ik al geloof (bevestigingsvertekening)?

O - OBSERVE - (OBSERVEER)

Zoek naar waarschuwingssignalen van misleidende inhoud:

- Emotionele, sensationele taal
- Gebrek aan geloofwaardige bronnen of citaten
- Verdachte URL's of onbekende websites
- Slechte grammatica of spelling (houd er echter rekening mee dat dit ook opzettelijk kan zijn om detectie te omzeilen)
- Verzoeken om onmiddellijke actie of delen

P - PROBE - (ONDERZOEK)

Controleer voordat je iets accepteert of deelt:

- Gebruik factcheckingsites
- Voer omgekeerde beeldzoekopdrachten uit
- Controleer of gerenommeerde nieuwsbronnen dezelfde informatie melden
- Zoek naar de oorspronkelijke bron van de bewering

Deze snelle controle helpt om 'snel denken' te vertragen, de automatische reacties waar desinformatie op inspeelt.

Oefening: Stel je vaardigheden op de proef en maak van pauzeren een gewoonte. Doe mee aan de korte interactieve activiteit van de BC Human Rights Commission om Stop-Think-Observe-Probe te oefenen aan de hand van echte voorbeelden, krijg direct feedback en versterk de controles die je in de praktijk zult gebruiken:

<https://bchumanrights.ca/resources/awareness-campaigns/stop/>.

SECTIE 7: BELEIDSAANBEVELINGEN EN MAATSCHAPPELIJKE IMPLICATIES

Beide presentatoren benadrukten het belang van een evenwicht tussen effectieve tegenmaatregelen en de bescherming van fundamentele rechten. Beleidsmaatregelen moeten evenredig en transparant zijn en gebaseerd zijn op democratische beginselen, waarbij buitensporige maatregelen of willekeurige censuur moeten worden vermeden.

Belangrijke beleidsinzichten zijn onder meer:

- Vermijd het overdrijven van het vermeende bereik van desinformatiecampagnes, waardoor deze onbedoeld kunnen worden versterkt.
- Gebruik consistente terminologie en maak onderscheid tussen desinformatie, verkeerde informatie en legitieme politieke communicatie.
- Vul AI-detectietools aan met kwalitatieve, contextgedreven analyses om verkeerde interpretaties te voorkomen.
- Bevorder mediageletterdheid, digitale geletterdheid en kritisch denken als basisvaardigheden voor alle burgers.
- Stimuleer sectoroverschrijdende samenwerking tussen overheden, technologiebedrijven, onderzoekers en het maatschappelijk middenveld om het digitale vertrouwen te versterken.

SECTIE 8: CONCLUSIES

Het FERMI-project beschouwt desinformatie niet langer als een statische bedreiging, maar als een evoluerend ecosysteem, en biedt een praktische aanpak voor het opbouwen van weerbaarheid. Door technologische innovatie, ethisch bestuur en empowerment van burgers te combineren, versterkt FERMI het vermogen van Europa om door de complexiteit van digitale informatiestromen te navigeren.

FERMI biedt:

- Een dynamisch begrip van desinformatie als een iteratief, sociaal ingebed proces.
- Analytische tools die de evolutie van verhalen koppelen aan meetbare sociale risico's.
- Een op vertrouwen gebaseerde aanpak die de kloof tussen instellingen en burgers overbrugt.
- Een samenwerkingsmodel dat AI, ethiek en democratische verantwoordingsplicht op elkaar afstemt.

BELANGRIJKSTE CONCLUSIES

Desinformatie gedijt door gebruik te maken van maatschappelijke zwakke punten, emotionele triggers, onduidelijkheid over informatie en hiaten in de geloofwaardigheid van instellingen, en doorloopt vervolgens een vijffasencyclus van authenticatie, tijdelijke variatie, taalkundig-culturele verspreiding, samenspanning tussen actoren en tegenclaims/weerleggingen die ervoor zorgen dat schadelijke verhalen blijven circuleren. Het dichten van de geloofwaardigheidskloof, de afstand tussen wat mensen als betrouwbaar beschouwen en wat instellingen als legitiem beschouwen, is daarom van cruciaal belang voor veerkracht.

De FERMI-aanpak pakt dit aan met AI-gestuurde analyse van bronnen, verspreiding, sentiment en risico, naast het modelleren van de veerkracht van de gemeenschap, zodat actoren kunnen anticiperen op verschuivingen in het verhaal in plaats van er alleen maar op te reageren.

Effectieve tegenmaatregelen moeten evenredig blijven en de rechten respecteren, de vrijheid van meningsuiting hooghouden en tegelijkertijd zorgen voor transparantie en verantwoordingsplicht. Uiteindelijk is digitaal vertrouwen een gedeelde verantwoordelijkheid die een gecoördineerde inspanning vereist van beleid, technologie, media, het maatschappelijk middenveld en de burgers zelf.

MEER INFORMATIE

- [Navigating Disinformation: A Comprehensive Guide](#)
- [Digital Trust: A Practical Path to Combating Disinformation and Fostering Resilience](#)
- [Disinformation as process: modeling the lifecycle of deceit](#)
- [Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making.\(2017\)](#)
- [Misinformation Has Created a New World Disorder](#)
- [Misinformation, Disinformation, and Bias: Identifying misinformation, its various types, and both personal and news media biases](#)
- [Misinformation: Can you STOP it?](#)

en ontdek:

- <https://fighting-fake-news.eu/materials/training-materials>